

Notat om uddannelsesdimensionering efter ledighed

Ref. LMU/WMQ

06.08.2014

Indledning

Behovet for stærkere match mellem uddannelserne og arbejdsmarkedet er kommet på dagsordenen. Såvel produktivitetskommissionen som Regeringens Udvalg for Kvalitet og Relevans i de Videregående Uddannelser efterspørger uddannelser, der i højere grad afspejler arbejdsmarkedets behov. En af de primære bevæggrunde for at gøre dette er den høje dimittendledighed, som desværre rammer en stor del af kandidaterne. Men udfordringen består i at finde den rette måde at matche på, og her taler flere for en øget dimensionering af optaget på de forskellige universitetsuddannelser.

Dimensioneringen kan foretages på forskellige måder, og flere har peget på ledighedstal som en af vejene. Djøf finder, at dette i så fald må gøres med en forsigtighed, der afspejler, at ledighedstal angår dem, der er uddannede, men dimensioneringen rammer dem, der først skal til at påbegynde en længere uddannelse. Der bevirker, at en evt. brug af ledighedstal må ske under hensyntagen til et arbejdsmarked under stor forandring.

Vi må desværre konstatere, at vi endnu befinder os i en tid, hvor arbejdsmarkedet præges af den økonomiske krise. Hvis det danske samfund skal ikke blot fastholde, men også fremtidssikre sin velfærd og velstand, skal arbejdsmarkedet tage nye retninger. Der skal bl.a. ansættes flere i den private sektor og særligt i de små og mellemstore virksomheder, der udgør ryggraden i den danske erhvervsstruktur. Der er derfor brug for et skifte i ansættelsesmønstre, som bevirker, at en fremtidig dimensionering af uddannelserne ikke kan eller bør tage afsæt i, hvordan arbejdsmarkedets forskellige sektorer og virksomhedsprofiler hidtil har ansat. Brugen af ledighedstal kan derfor risikere at genskabe mønstre, der ikke matcher de ændringer i ansættelsespolitikkerne, vi forhåbentlig vil se i de kommende år.

Endelig er det helt afgørende, at ledighedstallene bruges på rette vis. Man må dels tage højde for, hvad det er, ledighedstal er og kan være udtryk for, dels må man benytte de ledighedstal, der på bedste vis afspejler arbejdsmarkedets efterspørgsel eller mangel på samme.

Nedenfor er anført nogle udfordringer ved brug af ledighedstal samt et eksempel på hvordan, brugen af dimittendledighedstal er mindre retvisende end brugen af generelle ledighedstal. Eksemplet angår cand.scient.pol.ere, da netop disse er blevet udpeget som en gruppe med høj ledighed. Eksemplet viser, at dette ikke er et korrekt billede, idet den generelle efterspørgsel af dem, ikke forårsager en høj ledighed.

Problemer ved brug af ledighedstal til dimensionering af uddannelser

- Ledighed er altid konjunkturafhængig. Konjunkturer kan vare kort eller lang tid, inden de slår om. Den konjunkturedgang, vi har haft siden tredje kvartal 2008, er den længste i nyere tid. Og vi har befundet os på bunden af konjunktureren med en svag pil opad i meget lang tid. Det er for alle meget vanskeligt at spå om konjunkturers varighed.
- Tidligere har der været en klar sammenhæng mellem konjunkturer og beskæftigelse. Man mente blandt økonomer, at der skulle være en vækst i økonomien på halvanden procent, før det gav sig udslag i markant vækst i beskæftigelsen. I dag ser vi, at en spirende økonomisk vækst ikke nødvendigvis resulterer i voksende beskæftigelse. Det handler i nogen grad om, at økonomien er blevet mere global end tidligere. Et økonomisk opsving i Danmark resulterer ikke nødvendigvis i øget beskæftigelse i Danmark, men måske snarere andre steder i verden. Det siger derfor sig selv, at det er vanskeligt at dimensionere uddannelser alene efter det danske arbejdsmarked med mindre, at vi taler om uddannelser, der kun er rettet mod det danske marked.
- Dertil kommer, at det fremtidige arbejdsmarked vil undergå forandringer i form af en forventet vækst i den private sektor, herunder formodentlig og forhåbentlig særligt i SMV'erne, og en opprioritering af arbejdsstyrkens uddannelsesniveau i den offentlige sektor. Begge forhold, der bevirker, at den historiske udvikling ikke blot forlænges. Kvalitetsudvalgets første delrapport påviser de forventede ændringer. Det er derfor vitalt, at fremtidens arbejdsmarkedsbehov ikke forudsiges ud fra historiske nøgletal, som ikke længere vil gøre sig gældende.

Forudsætninger for at prioritere efter ledighed

Skal vi alligevel dimensionere efter ledighed må det forudsætte:

- at ledigheden for en given uddannelse eller uddannelsesretning er over gennemsnitlig høj over længere tid, dvs. en periode på 5-20 år.
- at der på trods heraf stadig er markant søgning til den pågældende uddannelse.
- at der ikke er et veldefineret eller entydigt arbejdsmarked for kandidaterne med den pågældende uddannelse - eller at det er under afvikling eller reduktion, uden at signifikante nye trends tegner sig.

Hvilke redskaber skal i givet fald anvendes?

- Det vil være mest hensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i den generelle, gennemsnitlige ledighed og ledighedsprocent af flere grunde.

- En uddannelse kan have mange ledige fordi, at der årligt og gennem lang tid er blevet produceret mange kandidater, men en lav ledighedsprocent fordi, efterspørgslen efter uddannelsen er stor. Det gælder fx jura.
- Den generelle, gennemsnitlige ledighed og ledighedsprocent omregner berørte ledige til fuldtidsledige. Det giver et mere retvisende billede af den generelle, strukturelle ledighed indenfor den pågældende uddannelse end dimittendledighedstallene.
- Ledighedsstatistikker har ikke den validitet, de tidligere havde. For at få et retvisende billede vil det være nødvendigt også i procentberegningen at inddrage, hvor mange fra den pågældende uddannelse, der har mistet dagpengereetten og er på andre overførelsesydelser såsom kontanthjælp, arbejdsmarkedsydelse etc., og dermed reelt er ledige, men ikke længere figurerer i ledighedsstatistikken.
- Det vil også være relevant at undersøge, hvor hurtigt kandidaterne inden for en given uddannelse kommer i arbejde.
- Det vil ligeledes være relevant at kigge på, hvilke jobtyper og professioner, uddannelseskandidaterne ansættes inden for. Er der fx tale om job, der matcher kandidaternes kompetencer, nye eller gamle job, eller måske jobs, der umiddelbart ikke har en akademisk karakter, men får den eller leder til jobs, der har det. Det er med andre ord vigtigt ikke blot at se på den karrierebegyndelse kandidaterne har, men også havde et blikfokusere på deres karriereudvikling.
- Det vil også være relevant at differentiere mellem uddannelsesinstitutioner, der uddanner den samme type kandidater. Er det fx rationelt at uddanne steder i landet, hvor ledigheden for en given uddannelse er markant højere end andre steder?

Eksemplet cand.scient.pol.

Det er i debatten bl.a. af Produktivitetskommissionen blevet hævdet, at cand.scient.pol.erne hovedsageligt er uddannet til den offentlige sektor og derfor har en overgennemsnitlig høj ledighed i dag. Vi kigger her påstandene efter i sømmene.

Det er korrekt, at hvis vi kigger på den samlede population af cand.scient.pol.ere, så er 70 % af dem ansat i den offentlige sektor.¹

¹ Kilde: Djøfs medlemsregister pr. januar 2014.

Af dem, der blev uddannet i årene 2007-2009, er 74 % ansat i den offentlige sektor.

Af dem, der blev uddannet i 2010, er 69 % ansat i den offentlige sektor.

Af dem, der blev ansat i 2011-2013, er 66 % ansat i den offentlige sektor.

Det er iøjnefaldende, at stadig flere ansættes i den offentlige sektor i den periode i 00'erne, hvor den offentlige sektor vokser markant. Blandt andet som følge af strukturreform m.v. Det er imidlertid ligeså klart, at på det tidspunkt, hvor den økonomiske krise sætter ind, og den offentlige sektor begynder at drosle ned, så falder andelen af cand.scient.pol.ere i den offentlige sektor markant, mens andelen i den private sektor øges.

Hvis Produktivitetskommissionens påstand er korrekt, så burde ledigheden være steget mere markant for scient. pol.ere end for uddannelsesretninger, der ikke typisk er orienteret mod den offentlige sektor, fx cand.merc.ere.

Et øjebliksbillede fra april 2014 viser, at cand.scient.pol.erne har en gennemsnitlig ledighedsprocent på 2,6 %. Den er i den lave ende blandt de samfundsvidenskabelige uddannelser, fx lavere end juristernes, på niveau med økonomernes og markant lavere end cand.merc.erne.² Heller ikke historisk kan det påvises, at cand.scient.pol.erne har en markant højere ledighedsprocent end andre samfundsvidenskabelige uddannelser.

Eksemplet med cand.scient.pol.erne viser derfor, at ledighedstal må ses i en større tidsmæssig sammenhæng, idet der kan være betragtelige bevægelser i det relevante jobmarked. Dette underbygges af forskellen på de generelle ledighedstal og dimittendledigheden. Som nævnt er den generelle ledighed for cand.scient.pol.erne på 2,6 pct., mens dimittendledigheden er på 24,2 pct. For at en evt. uddannelsedimensionering afspejler det reelle arbejdsmæssige behov for de nye kandidater, der jo har et lang karriereforløb foran sig, er der afgørende, at denne tager afsæt i den udvikling, deres jobmarked undergår og dermed ikke hviler på dimittendledighedstal, der mere er udtryk for et aktuelt og midlertidigt økonomisk vilkår i erhvervssektorerne.

² Kilde: Akademikernes a-kasse, tal fra april 2014